

Blogiteksti
Heidi Hakkarainen

Viipurin saksankieliset lehdet 1800-luvun alussa

Viipurin kaupunki kuului 1800-luvun alussa Vanhaan Suomeen, jonka Ruotsi oli menettänyt suuressa Pohjan sodassa ja hattujen sodassa Venäjälle. Kun Suomi siirtyi Venäjän vallan alaisuuteen, Vanha Suomi liitettiin Suomen suuriruhtinaskuntaan vuonna 1812. Tuolloin Viipurissa on laskettu olleen noin 3000 asukasta, jotka edustivat neljää eri kieliryhmää; saksankielisiä, ruotsinkielisiä, venäjänkielisiä ja suomenkielisiä. Vaikka saksalainen väestönosa oli vähemmistössä, se hallitsi kaupungin hallintoa, koulutusjärjestelmää ja kulttuurielämää, jotka toimivat saksan kielellä.

[Kuva 1.] Viipuri Papulasta nähtynä. Ajoittamaton maalaus. Wikimedia Commons.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Viipuri_Papulasta_nähtynä.jpg

Myös Viipurin ensimmäiset lehdet olivat saksankielisiä. Vuonna 1821 kuukausittain ilmestyneen *Wiburgs Mancherley* -lehden ja vuosina 1823–1832 viikoittain ilmestyneen *Wiburgs Wochenblatt* -

lehden kustantaja oli Anders Cederwallerin (myös Cedervaller, 1774–1837) kirjapaino, joka aloitti toimintansa Viipurissa vuonna 1815. Cederwallerin kuoltua painotoimintaa jatkoi hänen leskensä Johanna Cederwaller poikineen.

*Wiburgs Mancherley*n päätoimittajana pidetään berliiniläissyntyistä Carl Josef de Belliä (1744–1830), joka alkoi toimittaa lehteä sotilasuransa jälkeen 77 vuoden iässä. *Wiburgs Mancherley*, jonka alaotsikko oli ”hyödyksi ja huvitukseksi” (*Zum Nutzen und Vergnüen*), noudatti saksalaista valistusajan *Intelligenzblatt* -julkaisun esikuvaa, jossa keskeistä oli hyödyllisen informaation levittäminen. Lehdessä ilmeni kiinnostus luontoon ja luennontieteisiin, ja se julkaisi myös runsaasti erilaisia reseptejä ja hyödyllisiä neuvoja. Oppineiden yhteisöllisyyttä rakennettiin paitsi korkeakulttuuristen viitteiden kautta, kuten siteeraamalla Shakespearea tai Voltairea, myös huumorin avulla. Erilaisia pieniä anekdootteja ja vitsejä ilmestyi lehdessä paljon.

Ein Mittel, daß Motten, Ratten
und Mäuse den Büchern und
Papier nicht schaden.

Diesem Uebel abzuhelpfen, nehme man wil-
de Castanien, dörre sie in einem Back-Ofen,
stampfe sie ganz fein zu Pulver, siebe sie durch
ein sehr feines Sieb. Von diesem Mehle neh-
me der Buchbinder unter seinem Kleister, so
werden weder Ratten, Mäuse, nach Motten
solche anfressen.

[Kuva 2.] Neuvo keinoksi kirjojen ja paperin suojelemiseksi koilta, rotilta ja hiiriltä. *Wiburgs Mancherley* 1.2.1821. Kansalliskirjasto. Digitaaliset aineistot.

Wiburgs Wochenblatt taas oli enemmän sanomalehteä muistuttava kausijulkaisu. Se välitti uutisia ja poliittisia tapahtumia Pietarin kautta, mutta kuitenkin useamman viikon viiveellä. Lehdessä julkaistiin myös kaunokirjallisia tekstejä ja ilmoituksia sekä tietoja kaupunkiin saapuneista matkustajista. Myös muun muassa Turussa toiminut kirjakauppias F.A. Meyer julkaisi ilmoituksia *Wiburgs Wochenblatt* -lehdessä.

Verschreibungen auf Bücher aus allen Wissenschaften, Musikalien und Kunstfachen, so
wohl in Deutschland als Frankreich erschienen, so wie auch auf alle Sorten Musikalische In-
strumente nehme ich fortwährend an; liefere dasjenige, was nicht gleich hier vorräthig, in
möglichst kurzer Zeit und können diejenigen welche mich mit Ihren Bestellungen beehren, der
billigsten Bedienung gewärtig seyn.
Abt d. 4 April 1823. r.
Kais. Univerf. Buchhändler.

[Kuva 3.] Turkulaisen F.A. Meyerin ilmoitus *Wiburgs Wochenblatt* -lehdessä. 12.4.1823. Kansalliskirjasto. Digitaaliset aineistot.

Wiburgs Wochenblatt -lehteä toimitti Diedrich Andreas Mangelus (1783–1832), joka syntyi huhtikuussa 1783 porvarisperheeseen Mitaussa (nyk. Jelgava Latviassa), menetti vasemman kätensä 12- tai 13-vuotiaana onnettomuudessa vahingossa ladatun aseensa lauettua. Mangelus opiskeli Tarton yliopistossa ja työskenteli pitkään Viipurin lukion latinan kielen ja kirjallisuuden yliopettajana. Opetustyönsä ohella hän aloitti kaupungin ainoan sanomalehden toimittamisen 40-vuotiaana. Olikin hyvin tavanomaista, että varhaisia sanomalehtiä toimittivat opettajat ja muut oppineet virkatyönsä ohella. Diedrich Andreas Mangelus oli naimisissa Viipurissa pitkään toimineen kirjansitoja Suppiuksen tyttären Fredrika Suppiuksen kanssa, mikä mahdollisti tärkeän siteen uuden kirjapainon ja kaupungin viimeisen kirjansitojan välillä.

Kuitenkin liittyminen Suomen suuriruhtinaskuntaan merkitsi murrosaikaa, jolloin saksan kielen asema vähitellen pieneni hallinto- ja koulutuskielenä samalla kun ruotsin kielen asema vahvistui ja ruotsinkielisen sivistyneistön rooli kaupungin kulttuurielämässä tuli entistä tärkeämmäksi. Toisaalta myös nouseva kansallisherätys näkyi kaupungissa etenkin 1830- ja 1840-luvuilta eteenpäin. Diedrich Andreas Mangeluksen kuoltua vuonna 1832 *Wiburgs Wochenblatt* lakkasi ilmestymästä ja suomenkielinen *Sanan Saattaja Wiipurista* aloitti toimintansa 1833. Viipurin Suomalainen Kirjallisuuden Seura perustettiin vuonna 1845.